

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

Fakültə : «Əyani»

Kafedra: «DİO-nun inzibati fəaliyyəti»

Fənn: «DİO-nun inzibati fəaliyyəti(Ümumi hissə)»

M Ü H A Z İ R Ə

Mövzu № 2: «Daxili işlər sahəsində dövlət idarəetməsi»

Tərtib etdi:
"DİO-nun inzibati fəaliyyəti"
kafedrasının rəisi, polis polkovniki
V.G.Abişov

Mühazirəyə əlavə və dəyişiklər etmişdir:
kafedranın müəllimi, polis polkovnik-
leytenantı,h.ü.f.d.
Ş.T.Şükürov

Mühazirəyə edilmiş əlavə və dəyişiklər kafedra iclasında müzakirə olunmuş və təsdiq edilmişdir.

Protokol № _____, « _____ » _____ 2016-ci il

Bakı – 2016

MÖVZU № 2. «Daxili işlər sahəsində dövlət idarəetməsi».

P L A N:

Giriş:

1. Daxili işlər sahəsində idarəetmənin anlayışı, elementləri və onların məzmunu.
2. Daxili işlər sahəsində idarəetmənin məqsədi, funksiyaları və idarəetmə prosesinin məzmunu.
3. Daxili işlər sahəsində idarəetmənin forma, metod və prinsipləri.

Nəticə:

Ə D Ə B İ Y Y A T:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 1995-ci il. (2009-cu il).
2. «Polis haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 28 oktyabr 1999-cu il.
3. «Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında xidmət keçmə haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə». Azərbaycan Respublikasının Qanunu. 29 iyun 2001-ci il.
4. «Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Əsasnaməsinin və strukturunun təsdiq edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 30 iyun 2001-ci il.
5. «İnsan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. 22 fevral 1998-ci il.
6. «Şəhər, rayon, polis orqanlarında vətəndaşların müraciətlərinə baxılması və qəbulu işinin vəziyyətinə dair» Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Kollegiyasının 29 noyabr 2013-cü il tarixli KQ-511 n-li qərarı.(DİN-in 04.12.2013-cü il tarixli Ə950-001-13 əmri).
7. “2012-ci ildə cinayətkarlığa qarşı mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin nəticələri və qarşıda duran vəzifələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin 28 yanvar 2013-cü il tarixli KQ-1nömrəli kollegiya qərarı.(DİN-in 29.01.2013-cü il tarixli Ə68-001-13 nömrəli əmri).
8. 2013-cü ildə cinayətkarlıqla mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə haqqında Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin Kollegiyasının 28 yanvar 2014-ci il tarixli KQ-1nömrəli qərarı (DİN-in 29.01.2014 tarixli Ə81-201-14 nömrəli əmri).
9. www.mia.gov.az Daxili İşlər Nazirliyinin kollegiyası. Daxili İşlər Nazirliyi Mətbuat Xidmətinin məlumatı.27.01.2016

10. «Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair» Təlimatın təsdiq edilməsi haqqında (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli 935 nömrəli Fərmanında dəyişikliklər edilməsi barədə) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 14 iyul tarixli 569 nömrəli Fərmanının elan edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Ə766-001-15 nömrəli 10 sentyabr 2015-ci il tarixli əmri.
11. Dərslik. «Daxili işlər orqanlarının inzibati fəaliyyəti». Ümumi hissə. V.G.Abişov, H.Q.Eyvazov. Bakı, 2008.
12. Dərs vəsaiti. «DİO-nun inzibati fəaliyyəti». 100 suala 100 cavab. Ümumi hissə. V.Abişov, H.Eyvazov. Bakı, 2005.
13. Dərs vəsaiti. «Daxili işlər orqanlarının inzibati fəaliyyəti». Ümumi hissə (sxemlərdə). V.G.Abişov, H.Q.Eyvazov. Bakı, 2006.
14. Dərs vəsaiti. «DİO-da idarəetmənin elmi-metodik və təşkilati əsasları». Azərbaycan Respublikası DİN-in Polis Akademiyası. Bakı, 2001.
15. Dərslik. «Административная деятельность ОВД». Ümumi hissə. А.Р.Коренев. М., 2001.
16. Dərs vəsaiti. «Административная деятельность ОВД». Л.Л.Попов. Академия МВД СССР. М., 1987.
17. Dərslik. «Административная право и административная деятельность ОВД». М., 1990.
18. Dərs vəsaiti. Альбом-схем. «Административная деятельность ОВД». А.П.Коренев. Москва, 2001.

G İ R İ Ş

Hüquqi dövlətin formalaşması, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi bütün hüquq-mühafizə orqanlarının, o cümlədən də daxili işlər orqanlarının fəaliyyətinin effektivliyinin yüksəldilməsini tələb edir.

Bu günkü, mühazirəmizin mahiyyəti ilk növbədə onun köməkliyi ilə sizə dövlətin daxili işlər sahəsi, onun məzmununu təşkil edən ictimai münasibətlər qrupu və daxili işlər sahəsində idarəetmənin elementləri barədə hüquqi bilikləri verməkdən ibarətdir.

Yanvarın 26-da Daxili İşlər Nazirliyinin yeni istifadəyə verilmiş konfrans zalında 2015-ci ildə cinayətkarlıqla mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş geniş Kollegiya iclası keçirilib.

İclası giriş sözü ilə açan daxili işlər naziri, general-polkovnik Ramil Usubov bildirib ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti zati-aliləri cənab İlham Əliyevin çoxşaxəli uğurlu fəaliyyətinin məntiqi nəticəsi olan dayanıqlı inkişaf modeli dünyanı bürümüş maliyyə-iqtisadi böhrana, mürəkkəb qlobal vəziyyətlərə baxmayaraq, 2015-ci ildə də ölkəmizin tərəqqisini, enerji dövləti kimi öz həlledici mövqeyini qoruyub saxlamasını, əhalinin sosial müdafiəsini, daxili sabitliyin və ictimai asayişin etibarlı müdafiəsini təmin edib.

Qeyd olunub ki, **cənab Prezidentin fərman, sərəncam və tapşırıqları, qarşıya qoyduğu vəzifələr rəhbər tutularaq, vətəndaşların və dövlətin qanuni mənafelərinin cinayətkar qəsdlərdən qorunması sahəsində tədbirlər digər hüquq mühafizə, həmçinin təhlükəsizlik orqanları ilə birgə daha məqsədyönlü davam etdirilib, kriminogen durum bütövlükdə nəzarətdə saxlanılıb. Respublikamız əhalinin hər 100 min nəfərinə düşən cinayətlərin sayının azlığına görə ötən il də MDB və Avropa məkanında öncül mövqedə olub.**

Daha sonra iclasın gündəliyi elan olunub və **daxili işlər naziri hesabat məruzəsi ilə çıxış edib.** O, deyib ki, hesabat ilində əməliyyat-axtarış və istintaq fəaliyyətini həyata keçirən *bütün dövlət orqanları üzrə 26.916 cinayət qeydə alınıb. Onların 87,5 faizi daxili işlər və prokurorluq orqanlarının səlahiyyətləri çərçivəsində istintaqı və təhqiqatı aparılan hüquqazidd əməllər olub. Bu cinayətlərin 84,2 faizini böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır, yalnız 15,8 faizini ağır və xüsusilə ağır növlər təşkil edib.*

2014-cü illə müqayisədə qəsdən adam öldürmələr 7,3 faiz, qəsdən sağlamlığa ağır zərər vurmalar 6,7 faiz, xuliqanlıqlar 4,5 faiz, avtonəqliyyatın qaçırılması 26,6 faiz, mal-qara oğurluqları 17,1 faiz, yetkinlik yaşına çatmayanların cinayətləri 2,4 faiz, ictimai yerlərdə baş vermiş cinayətlər 2 faiz, yol-nəqliyyat hadisələri 15,7 faiz, qəzalarda ölənlərin sayı 20,5 faiz, yaralananların sayı 15,4 faiz azalıb.

Peşəkarlıqla həyata keçirilmiş istintaq-əməliyyat tədbirləri nəticəsində qəsdən adam öldürmələrin açılması 9 faiz (98,2 faiz), qəsdən adam öldürməyə cəhdlərin açılması 7,5 faiz (93,8 faiz) yaxşılaşıb. Banditizm, adam oğurluğu,

əzab vermə, zorlama cinayətlərinin açılması tam təmin edilib. Prokurorluq orqanları ilə birgə keçmiş illərdən bağlı qalmış 344 cinayət açılıb.

Cinayətlərin profilaktikasında, zərər çəkmiş şəxslərin hüquqlarının, həyat və sağlamlığının müdafiəsində informasiya texnologiyalarının tətbiqinin də böyük əhəmiyyəti olub. “102” xidmətinə daxil olan məlumatlar üzrə həyata keçirilən operativ tədbirlər və əməliyyat planlarının vaxtında tətbiqi nəticəsində 1.280 cinayətin “isti izlərlə” açılması təmin edilib. Bununla yanaşı, vətəndaşların “102” xidmətinə müraciətləri üzrə görülmüş çevik cavab tədbirləri ilə 10.687 hüquqazidd əməlin qarşısı alınıb.

“Təhlükəsiz şəhər” sisteminin texniki imkanları ilə 348 cinayət açılıb, piyadaların vurulması faktları da daxil olmaqla 11.713 yol-nəqliyyat hadisəsi aşkarlanıb, axtarışda olan 111 avtomobil saxlanılıb. Ümumən, 2014-cü illə müqayisədə cinayətlərin açılması 1,7 faiz yaxşılaşaraq hesabat dövründə 82,4 faiz təşkil edib.

Bildirilib ki, törədilmiş əmələ görə cəzanın labüdlüyünün təmin edilməsi işi də nəzarətdə saxlanılıb. Təqsirləndirilən şəxslərin axtarışının nəticələri müqayisə edilən dövrə nisbətdə 1,4 faiz çox olmaqla istintaqdan və məhkəmələrdən yayınan 2534 nəfər tutulub.

İnterpolun Milli Mərkəzi Bürosu tərəfindən beynəlxalq axtarışa verilmiş 74 nəfərin və bu təşkilata üzv ölkələr tərəfindən axtarılan 31 şəxsin yeri müəyyən olunub. Bütövlükdə, axtarılan şəxslərin 69,1 faizi tutulub. Eyni zamanda, müxtəlif cinayətlər törətmiş 13.392, o cümlədən ağır və xüsusilə ağır cinayətlərə görə 2457 şəxs məhkəmə məsuliyyətinə cəlb edilib.

Mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı aparılan mübarizədə də həyata keçirilən əməliyyat-axtarış tədbirləri nəticəsində 842-si ağır və xüsusilə ağır növlər olmaqla 2637 cinayət törətmiş 923 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilib.

Dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin qorunmasına yönəlmiş əməliyyat tədbirlərilə 45 faiz çox saxta pul hazırlama və satma cinayəti aşkarlanıb. Nəticədə qeyri-leqal dövriyyədən ümumi məbləği 71 min manat, 79.100 ABŞ dolları və 225 min rubl olan 2167 ədəd saxta əskinas, habelə istifadə müddəti ötmüş 6 tondan çox yeyinti məhsulu və tikinti materialı çıxarılıb.

Transmilli mütəşəkkil cinayətlərdən olan narkotrafikə və insan alverinə qarşı mübarizə sahəsində tədbirlər də davamlı olub. Narkotiklərlə əlaqədar 2935 cinayət aşkarlanıb, 169 nəfərdən ibarət 63 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilib. Bu cinayətlərdən 786-ı narkotik vasitələrin satışı ilə bağlı olub. Qeyri-leqal dövriyyədən əvvəlki dövrlə müqayisədə 138 kiloqram çox, bütövlükdə, 810,5 kiloqram narkotik vasitə çıxarılıb, həmçinin, 20 kiloqram çox və ya 95,6 kiloqram narkotikin qaçaqmalçılıq yolu ilə ölkəyə gətirilməsinin qarşısı alınıb. Qanunsuz kultivasiya edilən 169 tona yaxın çətənə və xaş-xaş kolu aşkarlanaraq məhv edilib.

İnsan alverinə qarşı Milli Fəaliyyət Planı əsasında görülən tədbirlərlə 12 faiz çox və ya 109 cinayət faktı müəyyən edilib, 17 nəfərdən ibarət 8 cinayətkar qrup zərərsizləşdirilib, bu əməllərin qurbanı olmuş 63 şəxsin cəmiyyətə reintegrasiyası təmin edilib.

Ötən il respublikanın hüquq mühafizə orqanları tərəfindən 31.300 cinayət faktının istintaqı aparılıb ki, onların 80 faizi daxili işlər orqanları müstəntiqlərinin icraatında olub. Eyni zamanda, dəymiş maddi ziyanın ödətdirilməsi 0,9 faiz yaxşılaşaraq 79,1 faiz təşkil edib. Hesabat ilində respublikanın ərazi polis orqanlarına daxil olmuş cinayət xarakterli məlumatların 88 faizi təhqiqatçılar tərəfindən araşdırılıb ki, bu da müqayisə edilən ilə nisbətdə 5 faiz çox olmaqla 54,2 faizi məhkəmələrə göndərilib.

Məruzəçi deyib ki, xidməti fəaliyyətin əsas istiqamətlərindən biri olan **yol hərəkəti təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində həyata keçirilən profilaktiki tədbirlər də müsbət nəticələr verib.** Respublikada dövlət qeydiyyatına alınmış nəqliyyat vasitələrinin sayının 31.028 vahid artması (1.339.568 vahid) fonunda, yol-nəqliyyat hadisələrinin, qəzalarda ölən və xəsarət alanların sayı nəzərəcarpacaq dərəcədə azalıb.

Qeyd olunub ki, bu müsbət nəticəni şərtləndirən əsas amillərdən biri yol hərəkətinə nəzarətin gücləndirilməsi olub. Belə ki, 2014-cü illə müqayisədə hesabat dövründə yol hərəkəti qaydaları əleyhinə olan inzibati hüquqpozmalara aşkarlanması 7,5 faiz çox olmaqla 2.531.843 xəta təşkil edib. O cümlədən nəqliyyat vasitəsinin sərxoş vəziyyətdə idarə edilməsi ilə bağlı 2,5 faiz çox, sürət həddinin aşılması ilə əlaqədar 15,3 faiz çox, qəza şəraiti yaratma ilə bağlı 40,5 faiz çox fakt müəyyən olunub.

Bütövlükdə, müxtəlif inzibati xətalara görə respublika üzrə 2014-cü illə müqayisədə 7,1 faiz çox və ya 2.641.284 protokol tərtib olunub. Nəticədə 2.543.406 şəxs cərimələnib, 4.036 nəfər məhkəmələr tərəfindən inzibati qaydada həbs olunub, 42.030 şəxsə xəbərdarlıq edilib.

Vətəndaşların şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərlə təmin edilməsi üzrə fəaliyyət çərçivəsində 919.289 nəfər yeni nəsil ümumvətəndaş pasportu, 1.289.122 nəfər şəxsiyyət vəsiqəsi ilə təmin olunub. Analoji iş Nazirliyin əməkdaşları tərəfindən Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin "ASAN xidmət" mərkəzlərində də məqsədyönlü surətdə davam etdirilib.

O da qeyd olunub ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin xüsusi diqqət və qayğısı sayəsində daim inkişaf edən **Daxili Qoşunlar ictimai asayişin keşiyində əzmlə dayanıb.** Ötən il komandirlərin, idarəetmə orqanlarının və hərbi hissələrin döyüş qabiliyyətinin yüksəldilməsi, Qoşunların maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi sahəsində mühüm tədbirlərin icrası tam təmin edilib.

Hərbi intizamın möhkəmləndirilməsi ilə bağlı davamlı surətdə görülən işlər Qoşunlarda mənəvi-psixoloji durumu daha da yaxşılaşdırıb, tabelik münasibətlərini əhəmiyyətli dərəcədə möhkəmləndirib, qrup halında nizamnamədən kənar münasibətə yol verilməyib. 2014-cü illə müqayisədə hərbi qulluqçular tərəfindən törədilmiş cinayətlərin sayı 5 dəfə, ölüm hallarının sayı 3,5 dəfə, hadisələrin sayı 24 faiz, kobud intizam pozuntularının sayı 2 dəfə, xəsarətmələrin sayı 21 faiz azalıb.

İctimai asayişin qorunmasında Əlahiddə Çevik Polis Alayının fəaliyyəti də təqdirəlayiq hesab olunub. Xüsusi təyinatlı bu nizami polis

hissəsinin əməkdaşları tərəfindən müxtəlif cinayətlər törətmiş 723 nəfər, o cümlədən axtarışda olan 86 təqsirləndirilən şəxs saxlanılaraq aidiyyəti üzrə təhvil verilib, 27 minə yaxın inzibati xəta aşkar edilib.

Xidməti fəaliyyətin prioritet istiqamətlərindən olan vətəndaşların qəbulu və müraciətlərinə baxılması sahəsində ölkə Prezidentinin qarşıya qoyduğu proqram vəzifələrin icrası daim ciddi nəzarətdə saxlanılıb və planlı surətdə yerinə yetirilir. Nazirliyin rəhbərliyi tərəfindən Bakı şəhərində, habelə 64 rayonu əhatə edən 8 bölgədə 5040 vətəndaşın qəbulu həyata keçirilib, qaldırılan məsələlərin əksəriyyəti yerində həll olunub.

Kollegiya iştirakçılarının nəzərinə çatdırılıb ki, xalqa xidmət funksiyalarının icrasının və vətəndaş məmnunluğunun daha effektiv təşkilinin zəruriliyi baxımından, qanunçuluğun qorunması işinə də tələbkarlıqla yanaşılıb. Nəticədə polis əməkdaşları tərəfindən yol verilmiş qanun pozuntularının sayı 6,8 faiz, əsassız saxlamaların sayı 32,3 faiz, vətəndaşlarla kobud rəftar hallarının sayı 5,3 faiz azalıb. Döymə, işgəncə vermə, tabel silahını qanunsuz tətbiq etmə, əsassız cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə kimi hallar qeydə alınmayıb. Eyni zamanda, korrupsiya hüquqpozmalarının sayı 30 fakt və həmin əməllərə yol vermiş əməkdaşların sayı 3,7 dəfə azalıb. Onlardan 16 nəfəri xidmətdən xaric edilib, 7 nəfəri tutduğu vəzifədən azad olunub.

Məruzədə əməliyyat-xidməti fəaliyyətdə əldə olunmuş müsbət nəticələrlə bərabər, nöqsan və çatışmazlıqları da nəzərə çatdıran nazir Kollegiya iştirakçılarının diqqətini onların hərtərəfli təhlilinə, aradan qaldırılması yollarına, həmçinin, qarşıda duran vəzifələrə yönəldib.

Məruzə ətrafında çıxış edən Naxçıvan MR-in daxili işlər naziri Əhməd Əhmədov, Bakı Şəhər Baş Polis İdarəsinin rəisi Mirqafar Seyidov, Baş Narkotiklərlə Mübarizə İdarəsinin rəisi Həzi Aslanov, Baş İstintaq və Təhqiqat İdarəsinin rəisi Sərvər Mehrəliyev, Baş Mühafizə İdarəsinin rəisi Yaşar Əliyev və başqaları hesabat dövründə görülmüş işlərdən, əldə olunmuş nəticələrdən, eyni zamanda, fəaliyyətdə olan nöqsan və çatışmazlıqların tam aradan qaldırılması üçün qarşıda duran vəzifələrdən, həyata keçiriləcək konkret tədbirlərdən danışılar.

İclasa yekun vuran daxili işlər naziri 2015-ci ildə əməliyyat-xidməti fəaliyyətdə əldə edilmiş müsbət nəticələrlə bərabər, ayrı-ayrı ərazi orqanlarında kriminogen durumda baş verən dəyişikliklərə çevik reaksiya verilməməsi, kollegiya qərarlarında qarşıya qoyulmuş tapşırıqların tam və keyfiyyətli icra edilməməsi kimi ümumi işə mənfi təsir göstərən halların mövcudluğunu da nəzərə çatdırıb, tədbir iştirakçılarının diqqətini onların hərtərəfli təhlilinə, aradan qaldırılması yollarına, həmçinin, qarşıda duran vəzifələrə yönəldib, konkret tapşırıq və tövsiyələrini verib.

Nazir cari ildə respublikamızda dövlət əhəmiyyətli bir çox kütləvi tədbirlərin, o cümlədən idman yarışlarının və beynəlxalq forumların keçirilməsinin nəzərdə tutulduğunu xatırladaraq, bu baxımdan, ərazi orqanlarında, nizami polis hissələrində və Daxili Qoşun bölmələrində bütün təşkilati tədbirlərin vaxtında icra edilməsinin, qüvvə və vasitələrin hər bir tədbir ərəfəsində tam hazırlıq vəziyyətində olmasının əhəmiyyətini vurğulayıb.

Bildirilib ki, *dini düşmənçilik, radikalizm və fanatizm zəminində ölkənin konstitusiyaya quruluşunun zorla dəyişdirilməsinə yönələn hərəkətlərin törədilməsi, qanunsuz silahlı birləşmələrin yaradılması və onlarda iştirak edilməsi, terror fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, milli, sosial və dini nifrətin salınması, dini ekstremist materialların hazırlanması və yayılması kimi əməllər də vaxtında aşkar edilməli və bütün hallarda qarşısı qətiyyətlə alınmalı, bu istiqamətdə əməliyyat-axtarış tədbirləri müvafiq hüquq mühafizə və xüsusi xidmət orqanları ilə əlaqəli şəkildə aparılmalıdır.*

Ümumən, cinayətkarlığa qarşı mübarizədə, asayişin və daxili təhlükəsizliyin qorunmasında əldə edilmiş uğurların inkişaf etdirilməsi, xidməti fəaliyyətdə mövcud olan nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün daxili işlər orqanları daha böyük əzmlə çalışmalı, peşəkarlığını yüksəltməli, həyata keçirilən tədbirlərin effektivliyi artırılmalıdır. Cinayətkarlığın səviyyəsinin minimuma endirilməsi üçün profilaktik iş yaxşılaşdırılmalı, səmərəsi yüksəldilməli, qabaqlayıcı tədbirlər ünvanlı aparılmalıdır. Həmçinin, ailə münasibəti zəminində və əvvəllər məhkum olmuş şəxslər tərəfindən törədilən cinayətlərin profilaktikası gücləndirilməli, habelə, narkomanlığın yayılmasının qarşısının alınması sahəsində aparılan izahat işləri yeni keyfiyyət səviyyəsinə yüksəldilməlidir.

Cənab Ramil Usubov qarşıda duran başlıca vəzifələr olaraq, ilk növbədə, insan hüquq və azadlıqlarının etibarlı qorunmasının, xalqa xidmət funksiyalarının genişləndirilməsinin, müasir texnologiyaların tətbiqinin, qanunçuluğun möhkəmləndirilməsinin ardıcılıqla həyata keçirilməsinin zəruriliyini vurğulayıb.

Daxili işlər naziri şəxsi heyət adından Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevi əmin edib ki, əməkdaşlar və hərbi qulluqçular bundan sonra da bütün qüvvələrini ölkədə ictimai asayişin yüksək səviyyədə qorunmasına səfərbər edəcək, insan hüquq və azadlıqlarının, vətəndaşların qanuni mənafelərinin təmin edilməsi işini 2016-cı ildə də böyük məsuliyyət hissi ilə yerinə yetirəcəklər.

Mühazirəmizin birinci sualında daxili işlər sahəsində idarəetmənin anlayışı, elementləri və onların məzmunu, idarəetmə prosesinin ilkin mərhələləri, daxili işlər orqanlarının tipik bir sosial sistem kimi fəaliyyət göstərməsinin xüsusiyyətləri, sahələrdə yaranan mürəkkəb ictimai münasibətlər qrupunu, daxili işlər sahəsində idarəetmə strukturunun elementlərinin açıqlanması nəzərdə tutulur.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanmasının mahiyyəti isə onun vasitəsi ilə sizin daxili işlər sahəsində idarəetmənin məqsədi, funksiyaları və daxili işlər sahəsində idarəetmə prosesinin məzmunu barədə nəzəri biliklərin əldə edilməsindən ibarətdir. Bu nəzəri biliklərin əldə edilməsinin mahiyyəti isə ondan ibarətdir ki, daxili işlər sahəsində idarəetmənin qarşısında duran vəzifələrin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq daxili işlər sahəsində idarəetmə bir sıra funksiyalara bölündüyü və daxili işlər orqanları əməkdaşları öz xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən həmin funksiyaları bilavasitə həyata keçirdikləri üçün onların öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Nəhayət mühazirəmizin üçüncü sualının açıqlanması vasitəsi ilə siz, daxili işlər sahəsində idarəetmənin forma, metod və prinsipləri barədə ətraflı hüquqi biliklər əldə etmiş olacaqsınız. Bu biliklərin əldə edilməsi daxili işlər sahəsində idarəetmənin müxtəlif formalarda həyata keçirilməsi və yaxud da daxili işlər orqanlarının (polis) hər bir əməkdaşının xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən bu idarəetmə formalarının həyata keçirilməsində bilavasitə iştirak etməsi və yaxud da həmin idarəetmə formalarını özləri tərəfindən bilavasitə həyata keçirmələri ilə şərtləndirilir. Bundan əlavə, daxili işlər sahəsində idarəetmə müxtəlif metodlarla həyata keçirildiyi üçün hər bir polis əməkdaşının həmin metodlar barəsində hüquqi biliklər əldə etməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki gələcək xidməti fəaliyyətinizdə yaranmış vəziyyətdən asılı olaraq, siz öz xidməti vəzifələrinizi yerinə yetirərkən daxili işlər sahəsində idarəetmənin bu və ya digər metodundan geniş istifadə etmiş olacaqsınız.

Mühazirəmizin üçüncü sualının açıqlanması vasitəsi ilə, qeyd etdiyimiz kimi, siz daxili işlər sahəsində idarəetmənin prinsipləri barədə hüquqi biliklər əldə etmiş olacaqsınız. Çünki gələcək xidməti fəaliyyətinizdə öz xidməti vəzifələrinizi yerinə yetirərkən, yaranmış vəziyyətdən və ya yerinə yetirəcəyiniz xidməti vəzifələrin xüsusiyyətindən asılı olaraq, daxili işlər sahəsində idarəetmənin bu və ya digər prinsipini öz fəaliyyətinizdə daim rəhbər tutacaqsınız. Bütün bu dediklərimizə riayət etməklə siz gələcək xidməti fəaliyyətinizi qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq yerinə yetirmiş və respublikamızda qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsinə bilavasitə iştirak etmiş olacaqsınız.

Sual 1. Daxili işlər sahəsində idarəetmənin anlayışı, elementləri və onların məzmunu

Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra dövlət idarəetmə sisteminin bütün sahələrində hüquqi islahatların aparıldığı kimi, dövlət idarəetmə orqanları sistemində tipik bir sosial sistem olan daxili işlər orqanları sistemində də hüquqi islahatların aparılmasına başlanmışdır.

“2012-ci ildə cinayətkarlığa qarşı mübarizənin, ictimai qaydanın qorunmasının və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinin nəticələri və qarşıda duran vəzifələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyinin 28 yanvar 2013-cü il tarixli KQ-Inömrəli kollegiya qərarı qeyd edir ki, 2012-ci il Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkə həyatının hər bir sahəsində müsbət nəticələrin əldə edilməsi, demokratik proseslərin sürətlənməsi, bütövlükdə Heydər Əliyev siyasi kursunun uğurla inkişaf etdirilməsi ilə əlamətdar olmuşdur. Davamlı şəkildə gedən quruculuq işlərinə, tərəqqi proseslərinə zəmin yaradan ictimai asayiş, insan hüquq və azadlıqları daha etibarlı qorunmuş, ölkənin qanunlarından, Dövlət Başçısının fərman və sərəncamlarından, aidiyyəti plan və proqramlardan irəli gələn vəzifələr vaxtında və tam yerinə yetirilmişdir.

Azərbaycan cinayətkarlıqla mübarizənin nəticələrinə görə 2012-ci ildə də MDB və Şərqi Avropa məkanında tutduğu öncül mövqeyini qoruyub saxlamış, əhalinin hər 100 min nəfərinə 266-dan 236-ya enmişdir. Hesabat dövründə bütün subyektlər üzrə 21.897 cinayət qeydə alınmışdır ki, onların da 94,% -i və ya 20.675-i daxili işlər və prokurorluq orqanlarının səlahiyyətləri çərçivəsində istintaqı və təhqiqatı aparılan hüquqazidd əməllər olmuşdur.

Respublikamızda aparılan demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesində daxili işlər orqanlarının üzərinə düşən vəzifə və funksiyaların tam, vaxtında və effektivli yerinə yetirilməsi daxili işlər orqanları sistemində hüquqi islahatların məqsədyönlü aparılmasından, daxili işlər orqanları sistemində idarəetmənin nəzəri və təcrübi cəhətdən elmi əsaslarla təşkil edilməsindən və həyata keçirilməsindən bilavasitə asılıdır. Bu məqsədlə daxili işlər orqanlarının bütün

əməkdaşları tərəfindən idarəetmə fəaliyyəti ilə bağlı olan ümumi müddəaların mənimsənilməsi, onların təcrübi cəhətdən düzgün və eyni qaydada həyata keçirilməsi, bu sahədə mövcud olan bacarıq və vərdişlərin əldə edilməsi və onların təkmilləşdirilməsi idarəetmənin vacib şərtlərindən biridir.

Daxili işlər orqanları sistemində idarəetmə prosesinin ilkin mərhələləri kimi aşağıdakı müddəaların daxili işlər orqanlarının hər bir əməkdaşı tərəfindən mənimsənilməsi bu sahədə idarəetmənin daha da dərinlən öyrənilməsi üçün zəmin yaratmış olar:

- **idarəetmənin ümumi anlayışı və onun əlamətləri;**
- **idarəetmənin növləri, elementləri və funksiyaları;**
- **idarəetmə prosesinin mahiyyəti, silsiləsi və onun mərhələləri;**
- **idarəetmənin prinsipləri və onların təsnifatı;**
- **daxili işlər orqanları sistemində idarəetmə və onun prinsipləri;**
- **təşkilati strukturların tipləri;**
- **daxili işlər orqanları sistemində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi yolları** və s.

Daxili işlər orqanları sistemində idarəetmə prosesinin ilkin mərhələləri kimi qəbul edilən və mənimsənilmələri zəruri şərtlərdən biri olan yuxarıda göstərilən əsas müddəalar «İnzibati hüquq» fənni vasitəsi ilə öyrənilmişdir.

Qeyd etdiyimiz kimi – dövlət idarəetmə orqanları sistemində daxili işlər orqanları tipik bir sosial sistem kimi fəaliyyət göstərir. **Daxili işlər orqanlarının tipik bir sosial sistem kimi fəaliyyət göstərməsi aşağıdakı xüsusiyyətləri ilə xarakterizə olunur:**

- *daxili işlər orqanları tam, məqsədyönlü sistem yaradan qarşılıqlı əlaqələr çoxluğundan, nizamlanmış komponentlərdən ibarətdir;*
- *daxili işlər orqanları xarici mühitdə fəaliyyət göstərir;*
- *daxili işlər orqanları xarici mühitlə sıx əlaqəlidir və ona xüsusi təsir etmək üçün yaradılmışdır.*

Daxili işlər orqanları dövlət idarəetməsinin sosial sistemi kimi çıxış etdiyindən, onlar dövlət idarəetmə sistemində müstəqil yer tutur və mühüm rol oynayır.

Daxili işlər orqanları sistemində idarəetmə - *daxili işlər sahəsində idarəetmənin tərkib hissəsidir, onun daha da dərindən mənimsənilməsi üçün ilk növbədə daxili işlər sahəsində idarəetmə və onun təşkilati-hüquqi formaları haqqında nəzəri biliklərin əldə edilməsi daha məqsədəuyğundur.*

Dövlətin fəaliyyət sahələri müxtəlif adlarla ifadə olunduğu kimi – dövlətin fəaliyyət sahələrindən biri də «daxili işlər» termini ilə ifadə edilmişdir. Dövlət fəaliyyətinin bu sahəsinin «daxili işlər» sahəsi kimi adlandırılması ənənəvi xarakter daşıyır və bu sahənin belə adlandırılması onun tarixən təşəkkül tapan məzmununu əks etdirir.

Dövlətin daxili işlər sahəsi məzmunca çox mürəkkəbdir. O, özündə aşağıdakı kimi sahələrdə yaranan mürəkkəb ictimai münasibətlər qrupunu birləşdirir:

– *şəxsiyyətin hüquq, azadlıq və qanuni mənafeələrinin, cəmiyyətin və dövlətin cinayətkar və digər hüquqazidd qəsdlərdən qorunması ilə bağlı olan ictimai münasibətləri;*

– *cinayətlərin və digər hüquqpozumalarının xəbərdar edilməsi və qarşısının alınması ilə bağlı olan ictimai münasibətləri;*

– *əməliyyat-axtarış, təhqiqat və istintaq fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı olan ictimai münasibətləri;*

– *icazə-qeydiyyat fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə bağlı olan ictimai münasibətləri (məsələn: ov silahlarının əldə edilməsinə, saxlanılmasına, daşınmasına və istifadəsinə icazənin verilməsi və s.);*

– *Azərbaycan Respublikası ərazisində Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının yaşayışı yeri və olduğu yer üzrə qeydiyyatdan çıxarılması qaydalarının həyata keçirilməsi ilə bağlı olan ictimai münasibətləri;*

– *əcənəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında olması və Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzitlə keçmələri qaydalarına riayət olunmasının təmin edilməsi ilə bağlı olan ictimai münasibətləri;*

– *mülkiyyətin mühafizəsinin müqavilə üzrə həyata keçirilməsi ilə bağlı olan münasibətləri və s.*

Dövlətin daxili işlər sahəsinin məzmununu təşkil edən və yuxarıda adları sadalanan hər bir ictimai münasibətlər qrupu bu sahənin əsas hissəsini təşkil edir və yalnız onların məcmusu dövlətin daxili işlər sahəsi haqqında tam anlayış əldə etməyə imkan verir.

Daxili işləri sahəsinin məzmununu təşkil edən ictimai münasibətlər arasında qarşılıqlı əlaqələrin obyektiv mövcud olması və onların xüsusiyyətləri – *daxili işləri sahəsinə dövlət idarəetməsinin müstəqil obyekt kimi, yəni idarəolunan sistem qismində çıxış edən ictimai münasibətlər kompleksi kimi baxmağa imkan verir.*

Daxili işlər sahəsində yaranan ictimai münasibətlərin spesifik xüsusiyyətləri – *daxili işlərin idarə edilməsinin dövlət idarəetməsinin digər sahələrindən və bölmələrindən fərqlənən xüsusi sahəsi kimi mövcud olmasına əsas verir.*

Daxili işlərin idarə edilməsi – *dövlət idarəetmə fəaliyyətinin digər sahələrində və bölmələrində olduğu kimi, müəyyən məqsədə yönəldilmiş təşkilətmə fəaliyyətindən ibarətdir.*

Sosial idarəetmənin bütün sahələrində olduğu daxili işlər sahəsində idarəetmə də özünün daxili strukturuna malikdir. ***Belə ki, daxili işlər sahəsində idarəetmənin strukturu aşağıdakı elementlərdən ibarətdir:***

– *idarəetmə subyekti;*
 – *idarəetmə obyekt;*
 – *idarəetmənin subyekti və obyekt arasında düzünə və əksinə olan əlaqələr.*

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin subyektləri aşağıdakılardır:

– müvafiq səlahiyyətlər verilmiş dövlət orqanları və onların vəzifəli şəxsləri;

– daxili işlər sahəsində idarəetmə funksiyalarının həyata keçirilməsi üzrə xüsusi hüquqlara malik olan ictimai birliklər (qurumlar) və onların nümayəndələri;

– ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsində iştirak edən vətəndaşlar.

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin obyektləri aşağıdakılardır:

– vətəndaşlar;

– insan qrupları;

– insan kollektivləri;

– dövlət orqanları və onların qulluqçuları;

– ictimai birliklər (qurumlar) və onların qulluqçuları (nümayəndələri).

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin subyektləri və obyektləri arasında düzünə və əksinə olan əlaqələr aşağıdakı formalarda ifadə olunur:

– bir tərəfdən hakimiyyət xarakterinə malik olan və icrası məcburi olan komandalарın (əmr, sərəncam, göstəriş, qərar və s.) idarəetmə subyekti tərəfindən verilməsi ilə, yəni daxili işlər sahəsində idarəetmənin subyektləri ilə obyektləri arasında düzünə ola əlaqə formasında;

– digər tərəfdən isə idarəetmə subyekti tərəfindən verilmiş komandalарın (əmr, sərəncam, göstəriş, qərar və s.) yerinə yetirilməsi və ya yerinə yetirilməməsi haqqında, eləcə də idarəetmə obyektinin vəziyyətini xarakterizə edən məlumatların idarəetmə obyektindən qəbul olunması ilə, yəni daxili işlər sahəsində idarəetmənin subyektləri ilə obyektləri arasında əksinə olan əlaqə formasında ifadə olunur.

Yuxarıda göstərilənlərdən elə nəticəyə gəlmək olar ki, daxili işlər sahəsində dövlət idarəetməsi - daxili işlər sahəsində dövlətin vəzifə və funksiyalarının bilavasitə, praktiki olaraq həyata keçirilməsindən ibarət olan idarəetmənin səlahiyyətli subyektlərinin müəyyən məqsədə yönəldilmiş, təşkilətmə, icraedici və sərəncamverici fəaliyyətidir.

Mühazirənin birinci sualının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, mühazirəmizin birinci sualının açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyiniz biliklər sizin gələcək fəaliyyətinizdə həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Çünki, gələcək xidməti vəzifələrinizi yerinə yetirərkən sizin hər biriniz həm idarəetmənin subyektivi, həm də idarəetmənin obyektivi qismində çıxış etmiş olacaqsınız. Digər tərəfdən isə siz idarəetmənin subyektivi və yaxud da obyektivi qismində çıxış edərkən sizdən asılı olmayaraq, idarəetmənin bu iki elementləri arasında daim düzünə və əksinə olan əlaqələr yaranacaqdır. Çünki bu, idarəetmənin mütləq qaydalarından biridir.

Beləliklə, siz daxili işlər sahəsində idarəetmənin elementlərini, onların xarakteristikasını dərinlən öyrənməklə gələcək xidməti vəzifələrinizi düzgün, vaxtında və qanunvericiliyə müvafiq olaraq həyata keçirmiş olarsınız.

Sual 2. Daxili işlər sahəsində idarəetmənin məqsədi, funksiyaları və idarəetmə prosesinin məzmunu

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin məzmununu – müəyyən edilmiş forma və müvafiq metodlarla həyata keçirilən idarəetmə məqsədlərinin, vəzifə və funksiyalarının realizəsi üzrə təşkilətmə fəaliyyət təşkil edir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin əsas məqsədi – ölkədə hüquq qaydasının və qanunçuluğun təmin edilməsindən, vətəndaşların, idarə, müəssisə və təşkilatların hüquq, azadlıq və qanuni mənafehlərinin mühafizə edilməsindən ibarətdir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin əsas məqsədi – bu sahədə ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, cinayətkarlıqla və digər hüquqpozmaqlarla mübarizə, mülkiyyətin mühafizə üzrə idarəetmənin vəzifələrində konkretləşdirilir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə sosial idarəetmənin növlərindən biri kimi – idarəetmə vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üzrə fəaliyyətin müəyyən istiqamətləri kimi başa düşülən bir sıra funksiyalara bölünür. Bu funksiyaların hər biri hərəkətin (fəaliyyətin) xüsusişdirilməsi və eyniləşdirilməsi (həmcinsliyi), müəyyən istiqamətə yönəldilməsi (istiqamətləndirilməsi) ilə xarakterizə olunur. Funksiyaların məzmunu isə idarəetmə obyektinin spesifik xüsusiyyəti ilə diktə edilir. Bununla yanaşı idarəetmənin bir çox funksiyalarının məzmunu (strukturu) istənilən şəraitdə daimi olaraq qalır.

Bununla da əlaqədar olaraq idarəetmə funksiyaları aşağıdakı növlərə bölünürlər:

- ümumi;
- xüsusi (əsas);
- təminedicisi.

İdarəetmənin ümumi funksiyaları bütövlükdə idarəetmənin bütün sistemə və onun ayrı-ayrı təbəqələrinə xas olan funksiyalardır.

İdarəetmənin ümumi funksiyalarına aşağıdakı funksiyalar aiddir:

- proqnozlaşdırma;

- planlaşdırma;
- təşkil etmə;
- nizama salma;
- uçot;
- analiz;
- yoxlama (nəzarət).

İdarəetmənin xüsusi (əsas) funksiyaları sosial fəaliyyətin ayrı-ayrı sahələrinə təşkilətmə təsiri göstərir. Bu da həmin sahələrdə müxtəlif növ işlərin yerinə yetirilməsinə kömək edir. Xüsusi funksiyalar çox vaxt əsas funksiyalar kimi adlandırılırlar, çünki idarəetmə subyektlərinin vəzifə və funksiyaları bilavasitə bu funksiyalar vasitəsi ilə yerinə yetirilir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin xüsusi funksiyalarına aşağıdakı funksiyalar aiddir:

- vətəndaşların həyatının, hüquqlarının, azadlıqlarının və qanuni mənafeələrinin cinayətkar qəsdlərdən mühafizəsi;
- ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi;
- cinayətlərin və digər hüquqpozmalarının xəbərdar edilməsi və qarşısının alınması;
- cinayətlərin tez və tam açılması, cinayətlərin və digər hüquqpozmalarının törədilməsinə kömək edən səbəb və şəraitlərin aradan qaldırılması;
- vətəndaşların qanuna tabe olma hərəkət tərzi, qanunların tələblərinin dönmədən yerinə yetirilməsi və sivil cəmiyyətin birgəyaşayış qaydalarına hörmət etmələri ruhunda tərbiyə edilməsi;
- mülkiyyətin müqavilə əsasında mühafizə edilməsi və s.

Yuxarıda adları sadalanan xüsusi funksiyalar, idarəetmənin məqsədləri və vəzifələri kimi müəyyən edildikləri üçün onları çox vaxt idarəetmənin funksiyaları –vəzifələri, əsas funksiyaları kimi də adlandırırırlar. Daha dəqiq desək, bu funksiyalar daxili işlər sahəsindəki fəaliyyətin məzmununu təşkil edirlər.

İdarəetmənin təminədiçi funksiyaları – *idarəetmənin ümumi və xüsusi funksiyalarının həyata keçirilməsi prosesinə xidmət edir.*

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi idarəetmənin ümumi funksiyaları bütövlükdə idarəetmənin bütün sistemə və onun ayrı-ayrı təbəqələrinə xas olan funksiyalardır.

İdarəetmənin təminədiçi funksiyalar qrupunu aşağıdakı funksiyalar təşkil edir:

- *kadr;*
- *maddi-texniki (təsərrüfat);*
- *maliyyə;*
- *kargüzarlıq və s.*

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin ümumi, xüsusi (əsas) və təminədiçi funksiyaları biri-biri ilə yanaşı və qarşılıqlı əlaqədə olmaqla həyata keçirilir.

İdarəetmə – *mürəkkəb sosial hadisə (təzahür) kimi məzmunlu, təşkilətmə və texnoloji tərəfləri ilə xarakterizə olunan prosesdən ibarətdir.*

İdarəetmə prosesinin məzmunu – *idarəetmənin mahiyyəti, onun məqsədləri, vəzifələri, funksiyaları, prinsipləri və idarəetmə metodlarının tətbiq edilməsi ilə müəyyən edilir.*

İdarəetmə prosesinin təşkili özünün dinamikliyi ilə xarakterizə olunur. **O, idarəetmə qərarlarının hazırlanması və qəbul edilməsi, onların realizəsi mərhələlərindən ibarət olan idarəetmə silsiləsindən ibarətdir.** İdarəetmə prosesinin hər bir silsiləsi özündə idarəetmə prosesinin bir neçə daha konkret mərhələlərini (etaplarını) birləşdirir. İdarəetmə prosesinin təşkili özündə idarəetmə subyektinin fəaliyyətini və idarəetmə əməyinin (işinin) təşkilini birləşdirir.

İdarəetmənin texnologiyası – *müxtəlif xarakterli məlumatların toplanması, saxlanması, dəyişdirilməsi, ötürülməsi və onların sənədlərlə əsaslandırılması üzrə idarəetmə əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi prosesindən ibarətdir. İdarəetmə texnologiyasının əsas tərkib hissəsi – kargüzarlıq və sənəd dövriyyəsidən ibarətdir.*

Kargüzarlıq dedikdə – təşkilatın, öz vəzifələrini həyata keçirilməsi ilə əlaqədar sənədləşdirmə və sənədlərlə işin təşkili üzrə fəaliyyətdir.
Təşkilatlarda kargüzarlıq Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində aparılır.

Təşkilatlarda kargüzarlığın aparılması dəftərxana və ya xüsusi olaraq bu məqsəd üçün ayrılan əməkdaşlar(bundan sonra kargüzarlıq xidməti) tərəfindən həyata keçirilir. Kargüzarlıq xidməti tərəfindən Təlimatın tələblərinə riayət edilməsinə nəzarət təşkilatın rəhbərliyi həyata keçirir. Təbii təşkilatlarda kargüzarlığın aparılması qaydalarına riayət olunması üzərində nəzarətin həyata keçirilməsi vəzifəsinin baş təşkilatları daşıyır.

Kargüzarlıq xidmətinin əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

1. poçt, elektron poçt, faks, telefonqram, feldyeğər rabitəsi vasitəsilə və kargüzarlıq xidmətinə bilavasitə daxil olan sənədləri qəbul etmək, qeydə almaq, aidiyyəti üzrə bölüşdürmək və icraçılara çatdırmaq;
2. sənədləri göndərmək;
3. sənədlərin icra müddətinə, Təlimatın tələblərinə uyğun tərtibinə və arxivləşdirilməsinə nəzarət etmək.
4. icra edilmiş sənədləri struktur bölmələrindən tələb etmək.
5. sənədlərin sürətlərinin çıxarmaq, çoxaltmaq və stenoqrafiya işlərinin həyata keçirmək.
6. sənədləri işlərin nomenklaturu üzrə formalaşdırmaq və arxivə təhvil vermək.
7. sənədləri qoruyub saxlamaq və xidməti zərurətlə əlaqədar onlardan istifadəni təmin etmək.
8. kargüzarlığın müntəzəm surətdə təkmilləşdirilməsi məqsədilə təşkilatın bütün fəaliyyət sahələrində kargüzarlıq işinə metodiki rəhbərliyi həyata keçirmək, kargüzarlığı aparən işçilərin peşə hazırlığını artırmaq.
9. təbii təşkilatlarda kargüzarlığın aparılmasına nəzarət etmək.

Dövlət idarəetmə aparatının, o cümlədən də daxili işlər orqanlarının «sənədlərlə əsaslandırma»nın və «sənəd dövriyyəsinin» həyata keçirilməsi üzrə fəaliyyəti çoxlu normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir. Onların arasında bu fəaliyyəti tənzimləyən aktları aşağıdakı iki qrupa bölmək olar:

- xüsusi aktlar;
- normativ aktlar.

Kargüzarlığı tənzimləyən xüsusi aktlar qrupuna, birinci növbədə **Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 14 iyul tarixli 569 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş «Dövlət orqanlarında, dövlət mülkiyyətində olan və paylarının (səhmlərinin) nəzarət zərfi dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərdə və büdcə təşkilatlarında kargüzarlığın aparılmasına dair» Təlimatı aid etmək olar. Hansı ki Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 0766-001-15 nömrəli 10 sentyabr 2015-ci il tarixli əmri ilə elan edilmişdir.** («Dövlət hakimiyyəti orqanlarında, idarə, təşkilat və müəssisələrində kargüzarlığın aparılmasına dair Təlimat»ın təsdiq edilməsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 27 sentyabr tarixli 935 nömrəli Fərmanında dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı imzalanmışdır). Bu Qaydalar təşkilat və müəssisələrində idarəçilik fəaliyyətinin sənədlərlə əsaslandırılmasının və işin təşkilinin sənədlərlə işləməyin ümumi tələblərini müəyyən edir.

Dövlət hakimiyyəti orqanları, idarə, təşkilat və müəssisələr özlərinin kargüzarlıq işlərini bu Qaydaya zidd olmayan, yəni ona müvafiq olaraq müstəqil işləyib hazırladıqları fərdi təlimatlarına və digər normativ-metodiki sənədlərinə əsasən təşkil edir və aparırlar. Məsələn: «Daxili işlər orqanlarında kargüzarlıq işinin təşkili və aparılması qaydası» Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin 17 iyul 2009-cu il tarixli 390/XIÜ sayılı əmri ilə təsdiq edilmiş «Şəhər, rayon və nəqliyyatda polis orqanlarının işinin təşkili haqqında» Təlimatla müəyyən edilmişdir.

Daxili işlər orqanlarında kargüzarlığın aşağıdakı növləri fərqləndirilir:

- ümumi kargüzarlıq;
- xüsusi kargüzarlıq;
- məxfi kargüzarlıq;
- məxfi olmayan kargüzarlıq.

Ümumi kargüzarlıq - dövlət idarəetməsinin istənilən orqanına xas olan ümumi idarəetmə fəaliyyətinin sənədlərlə əsaslandırılmasından və bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi prosesində tərtib edilmiş sənədlərlə işin təşkilindən ibarətdir. Ümumi kargüzarlıq idarəetmə aparatının təminədici funksiyalarının realizəsinə xidmət edir. Məsələn: maliyyə, təsərrüfat fəaliyyəti, kadr işi və s.

İdarəetmə orqanının əsas funksiyalarının realizəsi, yəni onun xüsusi (təşkilatdan kənar) fəaliyyəti – **xüsusi kargüzarlıqla həyata keçirilir**. Belə ki, daxili işlər orqanlarının bilavasitə ictimai qaydanın qorunması və cinayətkarlıqla mübarizəsi üzrə fəaliyyətini əks etdirən cinayət-prosessual, əməliyyat-axtarış, inzibati-prosessual sənədlərin tərtib edilməsi və rəsmiləşdirilməsi, belə sənədlərlə işin təşkili xüsusi növ kargüzarlıqla həyata keçirilir.

Dövlət və xidməti sirlərlə bağlı olan məlumatların sənədlərlə əsaslandırılması və belə məlumatlarla bağlı olan sənədlərlə işin təşkili – daxili işlər orqanlarında xüsusi qayda üzrə həyata keçirilir. Dövlət və xidməti sirlərlə bağlı olan məlumatların belə qayda ilə həyata keçirilməsinin təyinatı müvafiq sənədlərin təsadüfən itirilməsinin və bu sənədlərdə olan məlumatların yayılmasının qarşısının alınmasından ibarətdir.

Kargüzarlığın belə xüsusi qaydalar ilə həyata keçirilməsi – *məxfi kargüzarlıq* adlandırılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, daxili işlər orqanlarında məxfi kargüzarlıq qaydası ilə həm ümumi, həm də xüsusi kargüzarlıq həyata keçirilə bilər. Belə ki, daxili işlər orqanlarının kadr işini əks etdirən çoxlu sənədləri, həmçinin də maliyyə-təsərrüfat fəaliyyəti prosesində tərtib edilən bəzi sənədlər məxfi kargüzarlığın aparılması qaydası üzrə rəsmiləşdirilir, saxlanılır və göndərilir. Eyni zamanda cinayət-prosessual, inzibati-yurisdiksiya fəaliyyətinin rəsmiləşdirilməsi belə qaydanın tətbiq edilməsini tələb etmir.

Daxili işlər orqanlarında kargüzarlığın vəzifələri aşağıdakılardır:

1. Korrespondensiyanın qəbul edilməsinin, uçotunun və göndərilməsinin təmin edilməsi.

2. *Daxili işlər orqanlarında sənədlərin vaxtında yerinə yetirilməsinə və düzgün rəsmiləşdirilməsinə nəzarətin təmin edilməsi.*

3. *Sənədlərdə olan dövlət və xidməti sirlərin saxlanması təmin edilməsi.*

4. *Daxili işlər orqanları funksiyalarının realizəsi üçün zəruri olan məlumatların cari işlərdə və arxivdə tez tapılmasının təmin edilməsi.*

5. *Daxili işlər orqanlarının, onun struktur bölmələrinin və əməkdaşlarının işinin sənədlərdə düzgün və tez əks etdirilməsi.*

6. *Daxili işlər orqanları əməkdaşları tərəfindən sənədlərin tərtib edilməsinə, hazırlanmasına və axtarılmasına vaxtın və qüvvənin sərf edilməsinə qənaət edilməsi.*

Sənəd dövriyyəsi - sənədlərin alınması və ya yaradılması anından yerinə yetirilməsinin, göndərilməsinin və ya işə təhvil verilməsinin başa çatmasına kimi təşkilatda sənədlərin hərəkəti kimi başa düşülür.

Sənədlərin hərəkəti – aşağıdakı sənəd dövriyyəsi mərhələlərini təşkil edən, bir sıra kargüzarlıq əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilir:

- sənədlərin (korespondensiyanın) qəbul edilməsi ilə ilkin işlənməsi;
- sənədlərin yerinə yetirilməsi;
- korespondensiyanın göndərilməsi;
- sənədlərin saxlanması.

Daxili işlər orqanlarına qəbul olan sənədlərin (korespondensiyanın) qəbul edilməsi və ilkin işlənməsi – dəftərxana işçiləri tərəfindən həyata keçirilir. Onlar korespondensiyanın düzgün gətirilməsini, məxfi korespondensiyanın qablaşdırılmasının bütövlüyünü, həmçinin də qoyulmuş sənədlərin bütövlüyünü yoxlayır.

Sənədlərin yerinə yetirilməsi – sənəd dövriyyəsinin mərhələsi kimi icraçı tərəfindən təzə sənədin hazırlanması (məsələn: raportun yazılması, cavab məktubunun yazılması və s.), onun texniki cəhətdən hazırlanması (makinada, kompyuterdə yazılması, çoxaldılması və s.); zəruri hallarda sənədə vizanın

verilməsi, sənədin hazırlanmış layihəsinin razılaşdırılması və orqanın rəhbəri tərəfindən onun imzalanması ilə ifadə olunur.

Korrespondensiyanın göndərilməsi – özündə aşağıdakı əməliyyatların yerinə yetirilməsini birləşdirir:

– çıxan korrespondensiyanın uçot jurnalında sənədin qeydiyyatının aparılmasını;

– göndərilən sənədin üzərində qeydiyyat şampının vurulmasını, bu şampda sənədin çıxış nömrəsi və onun göndərilmə tarixinin göstərilməsini;

– zərf üzərində ünvanın yazılmasını;

– sənədlərin zərfə qoyulmasını;

– reyestrin tərtib edilməsi və korrespondensiyanın rabitə müəssisəsinə təhvil verilməsini və s.

Korrespondensiyanın göndərilməsi üzrə yuxarıda göstərilən bütün əməliyyatlar dəftərxana əməkdaşları tərəfindən yerinə yetirilir.

Sənədlərin saxlanması – onların sistemləşdirilməsini, sənədlərin mühafizə edilməsinin təmin edilməsini və onların sonrakı istifadəsinin mümkünlüyünü nəzərdə tutur.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, mühazirəmizin bu sualının açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyiniz biliklər sizin gələcək fəaliyyətinizdə həm nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Mühazirəmizin bu sualının açıqlanması vasitəsi ilə siz, idarəetmənin məqsədi, funksiyaları və idarəetmə prosesinin məzmunu barədə hüquqi biliklər əldə etmiş oldunuz. Bu bilikləri daha da dərindən mənimsəməklə siz, gələcək xidməti fəaliyyətinizdə funksional vəzifə və funksiyalarınızı peşəkarcasına yetirmiş olacaqsınız.

Sual 3. Daxili işlər sahəsində idarəetmənin forma, metod və prinsipləri

Daxili işlər sahəsində idarəetmə müxtəlif formalarda həyata keçirilir. Bunlar aşağıdakılardır:

- *təşkilati tədbirlərin (təşkilati işlərin) həyata keçirilməsi;*
- *maddi-texniki əməliyyatların (hərəkətlərin) yerinə yetirilməsi;*
- *normayaradıcılıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi;*
- *hüquqtəbqiçedici (nizamlayıcı və hüquqmühafizəedici) fəaliyyətinin həyata keçirilməsi.*

Daxili işlər sahəsində idarəetmə fəaliyyəti həm daxili işlər orqanları sisteminin özünün daxilində, həm də xarici mühitdə, onun fəaliyyət sahələrində, yəni orqanlarla, idarələrlə, müəssisələrlə, təşkilatlarla, vəzifəli şəxslərlə və vətəndaşlarla qarşılıqlı münasibətlərdə həyata keçirilir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə formaları – *təşkilatdaxili məsələlərin həll edilməsi, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyi sisteminin daxilində rəhbərliyin həyata keçirilməsi, tabeçilik üzrə aşağı təbəqəli orqanlara və ayrı-ayrı əməkdaşlara rəhbərliyin həyata keçirilməsi fəaliyyətinin, həmçinin də daxili işlər orqanlarının xarici mühitdə, yəni idarəetmənin xüsusi (əsas) funksiyalarının realizəsi üçün istifadə olunur.*

Daxili işlər orqanlarının xarici fəaliyyət forması – *daxili işlər sahəsində dövlətin vəzifə və funksiyalarının yerinə yetirilməsinə yönəldilmişdir. Bu fəaliyyət formasının həyata keçirilməsində daxili işlər orqanlarının hüquqtəbqiçedici fəaliyyət formasından ümumiyyətlə və onun növlərindən biri olan hüquqmühafizəedici fəaliyyət formasından isə xüsusən daha geniş istifadə olunur.*

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin əsas metodları – *inandırma və məcburetmədir.*

İnandırma – *idarəetmə metodu kimi hüquq subyektləri tərəfindən qanunvericiliyə və əxlaq qaydalara könüllü riayət etmələri məqsədi ilə*

insanların şüur və davranışlarına təsir göstərilməsindən ibarətdir. İnandırma tədbirləri tərbiyəedici, izahedici, və mükafatlandırıcı xarakterli ola bilər.

İnandırma metodu – *daxili işlər sahəsində qanunazidd hərəkətlər törədən şəxslərin şüur və davranışlarına bütün hallarda səmərəli təsir göstərmir.*

Bununla əlaqədar olaraq dövlət şəxsiyyətin toxunulmazlığını, orqanların, idarə, müəssisə və təşkilatların hüquq, azadlıq və qanuni mənafelərini mühafizə etmək məqsədi ilə inandırma metodu təsirinə məruz qalmayanlara qarşı daxili işlər sahəsində idarəetmə prosesində inandırma metodu ilə yanaşı məcburetmə metodu da tətbiq edilir.

Bilavasitə təsiretmə obyektindən asılı olaraq, məcburetmə aşağıdakı iki növə bölünür:

- *fiziki məcburetmə;*
- *maddi məcburetmə;*
- *psixoloji məcburetmə.*

Məcburetmənin məqsədi - *hüququn konkret subyektlərini müəyyən göstərişlərə riayət etməyə, bu və ya digər hərəkətlərdən çəkinməyə məcbur etməkdən ibarətdir.*

Məcburetmə metodu öz məzmun və məqsədinə görə aşağıdakı növlərə bölünür:

- *intizam;*
- *inzibati-hüquqi;*
- *cinayət-hüquqi;*
- *mülki-hüquqi.*

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin əsas metodları olan inandırma və məcburetmədən başqa, *bu sahədə idarəetmə prosesində onlardan törəyən inzibati, psixoloji, iqtisadi və digər idarəetmə metodları da geniş tətbiq edilir.*

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, daxili işlər sahəsində idarəetmə – dövlət idarəetməsinin sahələrindən biridir. O, dövlət idarəetməsinin bütün sistemi üçün ümumi olan əlamətlərə və prinsiplərə malikdir. Lakin onların *realizəsi*

özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir, bu da daxili işlər sahəsində yaranan ictimai münasibətlərin spesifik xüsusiyyətləri, onların hüquqmühafizəedici xarakteri, idarəetmənin məqsədləri və mahiyyəti ilə şərtləndirilir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə – qanunların və qanunqüvvəli aktların həyata keçirilməsinə; hüquqpozmaların profilaktikasına; vətəndaşlara, dövlət orqanlarına, idarə, müəssisə və təşkilatlara onların hüquqlarının və onların üzərinə qoyulmuş vəzifələrin realizəsi üçün şəraitin yaradılmasına; vətəndaşlarda hüquq düşüncəsinin tərbiyə edilməsinə, hüquq normalarına və ümumbəşər əxlaq normalarına hörmət bəsləmələrinə yönəldilmişdir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə subyektlərinin çoxu öz səlahiyyətləri çərçivəsində bütün vətəndaşlar və vəzifəli şəxslər üçün məcburi xarakter daşıyan sərəncamlar vermək, tələblər irəli sürmək hüququna malik olan hakimiyyətin nümayəndələri qismində çıxış edirlər. Onlar inzibati məcburetmə tədbirlərinin (inzibati xəbərdarlıq tədbirlərinin, inzibati qarşısınıalma tədbirlərinin, inzibati-prosessual təmin etmə tədbirlərinin və inzibati tənbeh tədbirlərinin) tətbiq edilməsi üzrə müvafiq səlahiyyətlərə malikdir. Bundan əlavə, daxili işlər sahəsində idarəetmə subyektlərinin bir qismi isə əməliyyat-axtarış, cinayət-prosessual hərəkətlərini yerinə yetirmək səlahiyyətlərinə malikdir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə münasibətləri əsasən hakimiyyət-təbəçilik münasibətlərindən ibarətdir. Bununla yanaşı, daxili işlər sahəsində iştirakçıların bərabər hüquqlu olması ilə xarakterizə olunan çoxlu sayda münasibətlər də mövcuddur. Məsələn: ictimai qaydanın qorunması və qanunçuluğun möhkəmləndirilməsində daxili işlər orqanları ilə digər dövlət orqanları arasında yaranan münasibətlər; hüquq qaydasının mühafizəsində daxili işlər orqanları ilə ictimai qurumlar arasında yaranan münasibətlər və s. Digər tərəfdən isə polis tərəfindən əhaliyə xidmət göstərilməsi üzrə funksiyaların həyata keçirilməsi zamanı yaranan çoxlu münasibətlər də bu münasibətlərin tərəflərinin bərabər hüquqlu olması ilə xarakterizə olunur. Məsələn: bədbəxt

hadisələrdən və ya cinayətkar qəsdlərdən zərər çəkmiş vətəndaşlara təcili yardım göstərilməsi üzrə yaranan münasibətlər və s.

Daxili işlərin idarə edilməsi yüksək xidməti intizamlılıqla, təkbaşlığın mövcudluğu ilə və digər xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunur.

Daxili işlərin idarə ediləsi prosesində həll edilən vəzifələrin xarakteri, bu fəaliyyətin dinamikliyinə səbəb olur. Respublikamızda aparılan demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu prosesində dövlətçiliyimizin inkişafının hər bir mərhələsi, bir qayda olaraq işin yaxşılaşdırılmasına istiqamətləndirilmiş idarəetmənin strukturunda dəyişikliklərin aparılması ilə müşayiət edilir.

İdarəetmənin dinamikliyi daxili işlər sahəsində mövcud olan vəzifələrin optimal olaraq həll edilməsinə kömək edir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə bir də onunla xarakterizə olunur ki, bu sahənin idarəetmə subyektlərinin çoxu təkə ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsini, cinayətkarlığa və digər hüquq-pozmalarına qarşı mübarizəni təşkil etmərlər, onlar həmçinin də bu funksiyaları (vəzifələri) praktiki olaraq, bilavasitə həyata keçirirlər.

İdarəçilik fəaliyyətində əsas yeri cinayətkarlıqla və digər hüquqpozmalarla daha effektivli və mədəni mübarizə üsulu olan xoşniyyətli profilaktik işin təşkili və həyata keçirilməsi tutur. Daxili işlərin idarə edilməsi prosesində həyata keçirilən profilaktik tədbirlər – ümumi və fərdi profilaktik tədbirlərdən ibarətdir.

Ümumi profilaktika - hüquqpozmalarının törədilməsinə kömək edən səbəb və şəraitin aşkar edilməsinə və onların aradan qaldırılmasına istiqamətləndirilmişdir.

Fərdi profilaktik tədbirlər isə – bilavasitə cəmiyyətəzidd məqsədli və meylli şəxsiyyətlərə qarşı tətbiq edilir.

Fərdi profilaktik tədbirlərin tətbiq edilməsinin məqsədi - cəmiyyətəzidd məqsədli və meylli şəxsiyyətlərə onların qanuna tabe olan davranışlarının zəruriliyini inandırmaqdan və onları bu yoldan çəkəndirməyə çalışmaqdan ibarətdir.

Daxili işlərin idarə edilməsi – *idarəetmənin digər sahələri və bölmələri kimi dövlət idarəetməsinin ümumi prinsiplərinə əsaslanır.*

Dövlət idarəetməsinin ümumi prinsiplərinə aşağıdakı kimi prinsiplər aiddir:

– *idarəetmədə vətəndaşların iştirakı (maddə 55, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası);*

– *ümumdövlət və yerli maraqların uyğunlaşdırılması;*

– *milliyyətindən asılı olmayaraq bərabərlik hüququ (maddə 25, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası);*

– *qanunçuluq;*

– *aşkarlıq;*

– *ictimai rəyin nəzərə alınması.*

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin ümumi prinsipləri ilə yanaşı, **bu sahənin ayrı-ayrı fəaliyyət istiqamətlərinə aid olan prinsiplər** də fəaliyyət göstərir. *Bunlar aşağıdakılardır:*

– *insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət;*

– *qanunçuluq;*

– *humanistlik;*

– *təkbəşçilik;*

– *elmilik.*

Bu prinsiplər «Polis haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda (m.4) və «Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə»də (m.2.1) möhkəmləndirilmişdir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmə prosesində bu sahənin ayrı-ayrı fəaliyyət istiqamətlərinin həyata keçirilməsində aşağıdakı prinsiplər də rəhbər tutulur:

– *aşkarlığın peşə sirri ilə uyğunlaşdırılması;*

– *avtoritarlıq;*

– *ciddi subordinasiya;*

– *vətəndaşlarla, dövlət orqanları və qeyri-dövlət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) ilə qarşılıqlı əlaqə və s.*

Dövlətimizin inkişafının müasir mərhələsi, onun hüquqi dövlətə çevrilməsi daxili işlər sahəsində idarəetmə səviyyəsinin yüksəldilməsini və onun təkmilləşdirilməsini tələb edir. Dövlətin qanunvericilik və digər aktlarında dövlət idarəetməsinin təkmilləşdirilməsinin konkret yolları müəyyən edilmişdir.

Dövlətin qanunvericilik və digər aktlarında müəyyən edilmiş dövlət idarəetməsinin təkmilləşdirilməsi yolları, eləcə də eyni dərəcədə daxili işlər sahəsində idarəetməyə də aiddir.

Daxili işlər sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi yollarına aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini göstərmək olar:

– *daxili işlər sahəsində ictimai münasibətlərin tənzimlənməsinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına, qanunlarına və digər normativ-hüquqi aktlarına müvafiq olaraq təmin edilməsi;*

– *əhalinin maraqlarından, onun tarixi və digər yerli adət-ənənələrindən irəli gələrək, yerli əhəmiyyətli məsələlərin həllində yerli özünüidarəetmənin rolunun yüksəldilməsi;*

– *ictimai proseslərlə idarəetmənin hüquqi əsaslarının möhkəmləndirilməsi;*

– *idarəetmədə qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi;*

– *elmin və texnikanın nailiyyətlərinin idarəetməyə tətbiq edilməsi, idarəetmədə elmin rolunun yüksəldilməsi;*

– *idarəetmə aparatı kadrlarının seçilməsi, yerləşdirilməsi və öyrədilməsi işinin yaxşılaşdırılması;*

– *icra hakimiyyəti orqanlarının işinin forma və metodlarının təkmilləşdirilməsi;*

– *icra hakimiyyəti orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin öz fəaliyyətlərinin nəticələrinə görə intizamlılıq, mütəşəkkillik və məsuliyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi və s.*

Daxili işlər sahəsində qanunvericilik (nümayəndəli) və icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətləri

Daxili işlər sahəsində dövlət hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətləri onların bu sahədəki səlahiyyətlərinin həcmindən təşəkkül tapır.

Qanunvericilik və icra hakimiyyəti orqanları daxili işlər sahəsində ümumi rəhbərliyi həyata keçirirlər. Onlar Respublikanın daxili işlər sahəsindəki dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərini müəyyən edir.

Qanunvericilik orqanı (Milli Məclis) – *Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində həyat fəaliyyətinin digər sahələrində olduğu kimi, daxili işlər sahəsində də münasibətlərin qanunvericiliklə tənzimlənməsini təmin edir; daxili işlərin idarə edilməsinin təşkilinin qanunvericiliklə tənzimlənməsini həyata keçirir; vətəndaşların konstitusiya hüquqlarının, azadlıqlarının və vəzifələrinin qanunvericiliklə tənzimlənməsini həyata keçirir; daxili işlər sahəsində dövlət hakimiyyəti orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin əsaslarını, ümumi prinsiplərini müəyyən edir.*

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti – *daxili işlər sahəsinə, ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsinə, cinayətkarlıqla və digər hüquqpozmalarla mübarizəyə aid fərman və sərəncamlar verir; Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 111 və 112-ci maddələrində göstərilən hallarda Konstitusiyanın 109-cu maddəsinin 29-cu bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində və ya onun ayrı-ayrı yerlərində hərbi vəziyyət və Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı yerlərində fəvqəladə vəziyyət tətbiq edir və bu barədə qəbul etdiyi fərmanı 24 saat müddətində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiqinə verir; daxili işlər nazirini vəzifəyə təyin edir və vəzifədən azad edir; həmçinin də hüquq qaydasının və ictimai təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsinə istiqamətləndirilmiş tədbirlər görür.*

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti – dövlətin, cəmiyyətin və şəxsiyyətin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində dövlət siyasətinin işlənilib hazırlanması və realizəsində iştirak edir. Azərbaycan Respublikası qanunlarının, Prezidentin fərmanlarının, Milli Məclisin və Prezidentin digər aktlarının əsasında və onların icra edilməsi üzrə daxili işlər sahəsində idarəetmə məsələləri üzrə qərar və sərəncamlar qəbul edir və onların icra edilməsini yoxlayır; qanunçuluğun, vətəndaşların hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi, ictimai qaydanın qorunması və ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi, mülkiyyətin mühafizəsi, cinayətkarlıqla və digər hüquqpozmaları ilə mübarizə üzrə tədbirlər həyata keçirir; daxili işlər sahəsində icra hakimiyyəti orqanlarının işlərini əlaqələndirir və istiqamətləndirir və s.

Mühazirəmizin üçüncü sualının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, mühazirəmizin bu sualının açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyimiz nəzəri biliklərin sizin gələcək praktiki fəaliyyətinizdə mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Mühazirəmizin bu sualının açıqlanması vasitəsi ilə siz, daxili işlər sahəsində idarəetmənin forma, metod və prinsiplər haqqında anlayışlar, onların növləri və digər müddəaları barədə biliklər əldə etmiş oldunuz. Bu bilikləri mənimsəməklə siz gələcək praktiki fəaliyyətinizdə öz xidməti vəzifələrinizi peşəkarcasına və qanunvericiliyə müvafiq olaraq yerinə yetirmiş olacaqsınız.

NƏTİCƏ

Mühazirəmizin suallarının açıqlanmasını yekunlaşdıraraq qeyd etmək istərdim ki, bugünkü mühazirəmizin suallarının açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyiniz hüquqi biliklər, sizin gələcək xidməti fəaliyyətinizdə həmin nəzəri, həm də təcrübi cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Mühazirəmizin birinci sualının açıqlanması prosesində qeyd etdik ki, dövlətin daxili işlər sahəsinin məzmunu bir sıra mürəkkəb ictimai münasibətlər qrupunun məcmusundan ibarətdir. Mühazirəmizin bu sualının açıqlanması vasitəsi ilə dövlətin daxili işlər sahəsinin məzmununu təşkil edən ictimai münasibətlər qrupları barəsində hüquqi biliklər əldə etməklə siz, gələcək fəaliyyətinizdə həmin ictimai münasibətlər qrupları ilə bağlı olan vəzifələri tam və səmərəli yerinə yetirmiş olarsınız. Digər tərəfdən mühazirəmizin bu sualının ikinci hissəsinin açıqlanması prosesində əldə etdiyiniz nəzəri biliklərin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, siz gələcək xidməti fəaliyyətinizdə eyni vaxtda həm daxili işlər sahəsində idarəetmənin subyektı, həm də obyektı qismində çıxış edəcəksiniz. Qeyd olunanlardan əlavə, sizin hər biriniz hər hansı xidməti vəzifəni yerinə yetirərkən həm idarəetmənin subyektı, həm də idarəetmənin obyektı qismində çıxış edərkən idarəetmənin subyektı və obyektı arasında yaranan düzünə və əksinə olan əlaqələr kanallarından geniş istifadə etmiş olacaqsınız. Ona görə də mühazirəmizin birinci sualının açıqlanması vasitəsilə ilə əldə etdiyiniz hüquqi biliklərin mahiyyəti onlara möhkəm yiyələnməklə siz, bu sahədə üzərinizə düşən vəzifə və funksiyaları qanunvericiliyə müvafiq və effektivli yerinə yetirməyi bacarmaqdan ibarətdir.

Mühazirəmizin ikinci sualının açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyiniz biliklərin mahiyyəti birinci növbədə daxili işlər sahəsində dövlətin idarəetmənin məqsədini düzgün müəyyən etməyə kömək etməkdən ibarətdir. Digər tərəfdən isə daxili işlər sahəsində dövlət idarəetməsinin funksiyaları barədə nəzəri biliklərə möhkəm yiyələnməklə siz, öz xidməti vəzifələrinizi yerinə yetirərkən onları düzgün və qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq olaraq həyata keçirmiş

olarsınız. Bunlara da riayət etməklə siz, respublikamızda qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsinə nail olmuş olarsınız.

Mühazirəmizin üçüncü sualının açıqlanması vasitəsi ilə əldə etdiyiniz biliklərin mahiyyəti isə gələcək xidməti fəaliyyətinizdə üzərinə düşən vəzifələrin tam, vaxtında və effektivli yerinə yetirilməsi üçün daxili işlər sahəsində idarəetmənin forma, metod və prinsiplərindən düzgün istifadə etməklə öz xidməti vəzifələrinizin öhdəsindən müvəffəqiyyətlə gəlmək bacarığına malik olmaqdan ibarətdir.

Mühazirəmizi yekunlaşdıraraq bir daha qeyd etmək istədim ki, bütün bu dediklərimizə riayət etməklə siz, gələcək xidməti fəaliyyətinizdə üzərinə düşən vəzifələri tam və effektivli yerinə yetirmiş və bununla da respublikamızda qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsinə nail olmuş olarsınız.